ULUSAL MİMARLIK ÖDÜLLERİ YAPI DALI BAŞARI ÖDÜLÜ ALAN MİMARLARDAN 100. YIL DEĞERLENDİRMELERİ

Ulus İnşasından Hizmet Üreten Sektöre: Cumhuriyet Mimarlığında Ortalama Niteliğin Yolculuğu

Nahid Paker ve Hüseyin Kahvecioğlu

Cumhuriyet Mimarlığı Türkiye'nin modern kimliğinin ve dönüşümünün bir yansıması olarak büyük bir öneme sahip. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, modernleşme, sekülerleşme ve çağdaşlaşma hedefleri doğrultusunda bilindiği üzere bir dil reformu da hayata geçirdi ve bu dönemde Cumhuriyet Mimarlığı olarak adlandırılan bir tasarım yaklaşımı, Türkiye'nin sosyal ve fiziksel çehresini büyük ölçüde şekillendi. Bu bağlamda, 100 yıllık süreçte nasıl ilerlediğimize, ilk olmak yeni bir başlamak inşasından modern şehir planlama çalışmalarına, Türk ulusal kimliğini yansıtma amacı gibi nedenlerle yapılacak nakletmek mümkün. Bu süreçte, Türk mimarlarını yürütlerinde eğitim almak, yaptıkları mimarlık Türkiye'deki uygulamaları aracılığıyla ulusal, Art deco gibi modellerin modern tasarımla bütünleşmesine sahiplen "modernlik" kralları görmek de mümkün.

İkinci dilimde ise bu yaklaşımların yerini, ekonomik kaygılara ortaya çıkan alternatif çözümlerden küresel yaklaşımlar ve bir ülkeye yüklenen de etkileyici yeni bina tipolojilerinin sayılarının artmasına dek olanın büyük bir sorunsuz birleştiğin görebiliriz. Günümüze geldiğimizde ve bulunduğumuz küresel ortamda, sosyal, kültürel, fiziksel, doğal, iklimsel, ekonomik yapılarda yaşanan değişimler; ondokuzdan eğitime, pozitif bilimlerden sosyal bilimlere kadar farklı açıklıklardaki yönetimsel ikamusal, özel ve sivil kanlık oluşumunu; ulus, kent, çevresinde, özel ilişkilere, STK vb.) organizasyonlara ilişkin yeni ve yeniden kurumsallaşmaya gerektiğini gündeme getirmekte. Bu durum, doğal olarak, mimarlık alanını ve eğitimini de etkilemekte; mimarlık alanının bölünü veya alt bileşenlerinde kurulacaklarak yeni, yaratıcı yaklaşımlar ve ortaklıklar açıklar; araştırmaya yöndendirmekte.

Tasarım ve konumuz gereği mimarlık, bir binayı ayın aşağıya sahip olduğu anlatıcı bir toplum ilkinden yola çıkabilir mi? Cumhuriyet mimarlığının ilk yıllarının temel dogmaları arasında işlevselliğin on plana çıkması, çağdaş formların benimsenmesi ve ulusal kimliğin yansıtılması bu örgütü ile şekillenyordu denebilir. Dolayısıyla, Cumhuriyet mimarlarını ilk örnekleri üzerinden mevcut mirasın korunması ve gelecek nesllere aktarılması bu anlamda da önemli bir görev üstlenmekte. Ancak, bu nokta birlikte, geriye dönüp geçen yüz yıllık zamana bakılığımızda, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde mimarlığın üstlendiği rol ve öneme; zaman içinde toplumsal, ekonomik ve politik değişimlerle birlikte farklılaşmış olduğunu söylemek mümkün. Başlangıçtaki kurulus aşamasından zamanla değişen dönüşen ekonomik ve politik ilişkili farklılıklarına ve günümüze kadar "mimarlığın" ürettiği coğrafyanın ve dönemin oluşmuş/olmasız kim gerçekleşme sevilmeliğin görebiliriz.

Geriye bir ayetkrumda değerlendirilebilecek bu yolculuk boyunca, sadece mekân değil, ulusu inşa etmenin bir aracı olmak gibi yüksek iddialardan, kapitalizm kurulsal ekonomik dinamiklerin ezdiği bir çerçevede hizmet ürünün bir sektörü evrilme gibi uçlar arasında dağılan mimarlık, yüz yıllık Cumhuriyet tarihinin toplumsal belleğinin sarmal unsurlarını oluşturur.

Sözü toparlayacak bunsal, dönemleri, kritik aşamaları, dünya mimarlığındaki gelişmelerin yerel yansımalarını yorumlamak ve Türkiye deki mimarlık ürünlerini değerlendirmek, Cumhuriyet Mimarlığı'nın daki bir bir tartışma yazısı denemesi olurdu. Böyle bir kalkışı düşünmeden farklı bir bakışı esas nesil kurulşlıdır diye bakılmamda, mimarlık tarihi yazımının genelde mimarlık ürünleri işlendeki çok küçük bir dilim üzerinden kurgulandığını dikkate olarak; "diğer" alana bakmak iyi olabilir. Yani kentlerin çok büyük bir hizmet oluşturan yaygın dokularına bakmak, mimarlığın toplumsal, kültürel sosyal veya ekonomik olarak üstlendiği rolü, yapının gücünü, gelişimin, niteliğini anlamak için farklı bir olanak yaratabilir. Böyle bakılığımızda, hemen hemen tüm yıllarını sonuna kadar, mimarlığın tasarım ve uygulama kalitesinin, ürünün ve yaygın yapı üretiminin büyük bir kısmına yansıyacağını söyleyebiliriz. Sonrasında ise, "mimarlık tarihi"ne geçecek "eli" olan mimarlık ayrıcalıklı, kentsel ana gövdelerini oluşturan yaygın üretimin kalitesinin bilinçli bir şekilde düşünülü bir gerçek. Bunun sadece bir planlar ve çarçık kentleşme meselesi olarak kesisel olanlamaya ait bir konu olmadığı, belki daha fazlasıyla hem anlı, hem resmi nedenle nazlıkde mimarlığın giderek zayıflayan rolünün, ilişkinin ve de niteliğe olan talebinin erozyonun yansımıdır olduğunu söylevebiliriz. Nitelikli mimari tasarım ve uygulamanın yaygın bir şekilde gerçekleşmemesi nedeninin; ilişkisizlik, kurumsallaşamamaya, gerekten yasal çerçevelerin eksikliğine, bununla durumsayısın ekono-politik nedenlere bağlı olduğu kadar, toplumsal dokulara ve kültüre de bağlı olduğunu söylemek mümkün.

Sonuç olarak, Cumhuriyetin 100 Yılında Türk Mimarlığı'nın, pek çok alandaki ilerlemeye karşın, gerçek potansiyelini gerçekleştirebildiğini söylemek zor. Çelişik "kendisi ve yeryüzü" olanın ortaklaşma ilişkisi, yolculuğun basma sırasıla çerçevesinin eksikliğine, bununla durumsayısın ekono-politik nedenlere bağlı olduğu kadar, toplumsal dokulara ve kültüre de bağlı olduğunu söylemek mümkün.

Umudu Kaybetmeden

Dürrin Süer

Dosya edilirlerinden, Cumhuriyet mimarlığının 100 yıllık geçmişi ve geleceği konusunda görüş istediği geldiğinde, mesleğini yarı yarıya mimarlığın farklı ortamlarında sürdürmüş bir mimar olarak, birbirini tamamlaması ve desteklemesi gereken ama birbirinden kopuk, hatta neredeyse temas etmeden, kendi kurgulaıdıkları gerçekliklar içinde mimarlığın varoluşunu sağlayan **eğitim ve pratik** ortamları üzerinden iletmeyi düşündüm.

Mimarlık eğitimine başladığım 1962 yılından günümüze mimarlık okulları sayısı 9'dan 122'ye ulaşmış. Mimarlık eğitimini artarak irmelenen bir hızla kurulan ve bu hız karşısında akademik yetkinlik ve yeterlilik bekleribilerin yüksek olamayacağı kurumlar veriyor. Bunun yanı sıra mimarlık okullarının programlarında meslek pratiğine yönelik bilgiler az yer alıyor, eğitim mimarlığın yapım eylemi ile bağının oldukça uzak tutulduğu bir içerikle oluşturuluyor. Deneysel model uygulayan birkaç okul dışında tasarım stüdyolarında yapım bilgisi deneyimlenmiyor. Tasarım stüdyoları kavramsal temalar üzerine kurgulanarak sürdürülüyor. Bu koşullardaki mimarlık okullarından mimarlık hizmetlerinin talımünü yapmaya yetkili olarak her yıl yaklaşık 8.000 mimar mezun ediliyor. "Yeni" mimarlar "eski" mimarlarla birlikte aslında **mimara gereksinim duymayan bir toplama** mimarlık hizmetini vermeye çabalıyor. Küresel ölçekte günümüzde olan sürdürülebilirlik, dayanıklılık, yeniden kullanım gibi kavramlarla yoğrulmuş bilinçlyle mimarlık yapmaya çalışan mimarlardan işverenin esas talep ettiği ise maksimum kapalı alanı sağlaması, resmi işlemlerin yürütülmesi ve mümkünse bazı imar ayrıcalıklarını elde etme becerisini gösterebilmesi oluyor. İşverenin özel sektör veya kamu kurumu olması çok şeyi değiştirmiyor. Kamu kurumları projelerini genellikle ihale yöntemiyle, en düşük bedele yaptırarak elde ediyor. Biraz daha öngörüsü olan kurumlar ya kurum içindeki ya da kurumla ilişkili olan mimarların yoğun çabalarıyla katılımcı-müzakereci bir yöntem ve şeffaf - taraflı bir ortam olan yarışmalar yoluyla proje elde edebiliyor. Bu projeler de çok düşük oranla gerçekleşebiliyor. Kurumsal bir sürekliliğin olmaması nedeniyle, örneğin bir yönetici değişikliği, uygulama projeleri çizilmiş, belki ödemeleri de yapılmış projelerin rafa kaldırılmasına neden olabiliyor. Elde kalan boşa harcanan kamu kaynakları ile uygulanmamış projeler ve mimarları oluyor. Uygulama şansını yakalamış projeler de yapım ihalesini alan yüklenici firmanın bilgi, donanım ve etik değerlerine bağlı olarak farklı bir süreç yaşayabiliyor. Müelif olarak mimara şantiyede yer verilmediği için müdahale etme şansı genelde bulunmuyor. Ortaya çıkan yapı ise uzayan yapım süreçleri veya dalınmış projelerle bazen mimarına bile yabancı oluyor.

Yazarken düşünüyorum mimarlık bu yazının neresinde olacak diye ama mimarlık tam da burada galiba. Mimarlık ortak bir tavrın ürünü. Toplumun kültürel yapısı mimarlığı şekillendiriyor. Nitelikli mimarlık ürünü yaratılmış ortamın niteliğini ne yazık ki belirleyemiyor. Kentlerimizin yollarında yürüyemiyor, nefes almak için oturacak park bulamıyor, kırk sene önce yaşadığımız mekanları izlerini göremiyoruz.

Yazımı olumsuz düşünce ve duygularla sonlandırmak istemiyorum. Bir süre önce Mimarlık ve Pişmanlık konusundaki bir söyleşide, "Kariyeriniz boyunca meslekı seçmenizden dolayı pişmanlık hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Bugün olsa yine mimar olmak ister miydiniz?" sorusuna "pişmanlık duymadığım gibi, iyi ki mimar olmuşum, diyorum. İnsanın yaşamı kavrayışını, algısını geliştiren, dönüştüren, çoğalan, zenginleştiren bir eğitim ve uğraş alanı mimarlık...

Meslek sahibi olmanın ötesinde. Bir meslek, iş olarak değerlendirildiğinde ise her iş gibi zorlukları var tabii, özellikle yaşadığımız beşeri coğrafyada. Ama işimizi umutlu, geleceğe dair hayalleri olan insanlara yapıyoruz. Belki de pek çok olumsuz koşula, memnuniyetsizliğe, hayal kırıklığına rağmen her yeni işe büyük bir heyecanla yaklaşmanın nedeni umudun her işte motive edilmesidir" şeklinde cevaplamıştım. Umudumu kaybetmeden mimarlığı yapmaya devam ediyorum. Geleceğin nitelikli bir yaşam kurucak toplumu var edebilmesi dileğiyle, nice 100 yıllara diyorum. ❖

Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Doğru

Halûk Şener

1923 sonrası ulusal, milli mimari dönemine damga vuran eserlerin ortaya koyan yabancı ve yerli mimarların çoğu aynı zamanda mimarlık eğitiminde görev alan mimarlardır. Günümüze kadar mimarlık alanında yaşanan gelişmeler mimarlık eğitimindeki gelişmelerden soyutlanmamıştır. Ülkemizdeki sosyal, ekonomik, teknolojik ve kültürel gelişmeler bir yandan mimarlık eğitimini, diğer yandan mimarlık ürünlerini etkilemektedir.

Yere Ait Olma

Mimarlık eğitiminde uygulanan uluslararası ilkeler, mimarlık uygulamalarının genel nitelikleriyle yansımaktadır. Ancak "yere özgü" ve "yere ait olma" ilkesi, çağdaşlık oluşumunda önemli bir yer almaktadır. Bu bağlamda "mimarlıkta tipoloji" konusu önem kazanmaktadır. Kent ve kültüre bağlı olarak tarihsel süreçte yüzyıllar içinde oluşmuş "tanımlıklar" tipolojileri, özellikle yeniden değerlendirildiğinde, kentsel tanımlara yansıtılı "dogmatiğ" ve çeşitliliği yaratmada mimarlara yardımcı olmaktadır.

Kentsel Ölçek - Bina Ölçeği

Özellikle 1970'li yıllarda "kurumsal" alanda "anıt - bina" ölçeği yanında "alt - konut" ölçeği önem kazandı. Aynı dönem ve devamında, "kentsel tasarım" kavramı ülkemiz ile gündeme geldi. Hem mimarlık sahasında eğitim programlarında hem de kamu kurumlarının ve belediyelerin stratejik planlarında yer aldı. 1992'ki yılının sonunda yapılan İstanbul'da Taksim Meydanı, Tarlabaşı Bölgesi, Yenikapı Bölgesi kentsel tasarım yarışmaları bu yaklaşımlara örnek verilebilir.

Bu yaklaşımda, bina tasarımının kentsel tasarımdan bağımsız olamayacağı esastır. Bütünüyle bina ölçeğinde tasarımda "yere ait olma" ilkesiyle de kazandırılmış olmaktadır. Bu yaklaşımda, "kamu yararı" kavramı daha güçlü bir şekilde değerlendirilebilmektedir. "Kentsel mekan sürekliliği" ve zenginliğini yaratmak, peyzaj değerlerini çoğaltmak daha olanaklı olmaktadır.

Bina Endüstrisinin Gelecekteki Durumu, Deprem Gerçeği, Mekân Geometrilerine Etkisi

Geleneksel yapımdan endüstrileşmiş yapıma hızla geçişin bir gelişme, tüm gelişmiş ülkelerde yaşanmaktadır. Bina endüstrisindeki gelişme, bina bileşenlerinin artması, binaların mimarisini de kapsamaz olarak etkilemektedir. Geleceğin bina endüstrisi "açık sistem" yaklaşımını öngörmektedir.

Açık sistem; bir bölgede, bir ülkede veya tüm dünyada önceden tanımlanmış uyumluluk kurallarına göre yapı bileşenlerinin üretilmesini, stoktan yararlanabilir olmasını sağlayarak uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesini ifade etmektedir. Mimarlığı ilgilendiren yani herkesin yararlanacağı "açık sistem katalogları"nın oluşturulması ve bu katalogdan seçilen bileşenlerin kullanarak mimarının tasarımlarını yapmasıdır.

Teknolojik ve uygulama gerekliliklerinin mimari mekânların geometrilerinde daha net ve tanımlanabilir yaklaşımlar